

אלברטו ארסה

האחיות תחריר (בת 18), איכראם (14), סחר (11), דיינה (8), ג'וואהר (4)

גשם יורד ללא הפסקה על מחנה הפליטים ג'בליה בצפון רצועת עזה, אחד המחנות הצפופים והמדכאים ביותר בכל הפזורה הפלסטינית. צינה, לחות, רחובות שהפכו לכיצות של ממש, בהן פוסעים ילדים כשרגליהם יחפות או עטופות סנדלים, ופניהם אל עבר התורים הארוכים, בהם יעמדו שעות כדי להשיג קמח לאפיה על תנורי עץ מאולתרים. גז לא נותר, החשמל לא מגיע והעצים והשיחים המועטים המקיפים את המחנה הפכו למקור האנרגיה השמיש היחיד לביצוע פעולות יומיומיות, ברווח שבין גל הפצצות ישראלי אחד למשנהו. חמש עשרה דקות כדי להגיע ממרכז עזה למחנה והדרך רצופה תמונות מוכרות, אולי מסרטים, מעלות בזיכרון שחור לבן של שנות הארבעים באירופה. מ"רומא עיר פרזות" לעזה העיר הנצורה. הקריאה "לעולם לא עוד" מהדהדת בראשי, כשדימויי הגטו מכים בקרנית העין. אני רואה בניינים שהופצצו לאבק, תעלות עפר, הרבה זבל, ערימות אבנים, אנשים תועים ללא כיוון וילדים, יותר מכל, הרבה ילדים. ילדים בכל מקום. ילדים שלא יכולים ללכת לבית הספר. רבים מהם מנסים לעזור, באופן סימבולי, כדי לחוש שיש בהם תועלת, בניקיון החנויות והבתים שהקיפו פעם את המסגד של ג'בליה – יעדנו שלנו במסע הנוכחי, בהעדר בולדוזרים, גיגיות, מטאטאים, ודליים. בחלקו ההרוס ביותר של מחנה הפליטים, משקיף שלד של מכונית שרופה על ערימה של ברזל שהיתה פעם מוסכים ומכולת קטנה, כעד נאמן למה שהתרחש. מאות אנשים מציפים בתורם אוהל קטן. רק גברים נוכחים. הם יושבים בשלוש שורות בכיסאות פלסטיק, מעשנים ללא הפסק ושותים קפה שאותו מגישים עוד ילדים קטנים. ילדים נטולי ילדות המתרגלים מיום לידתם לכך שהמבוגרים המקיפים אותם משתתפים בסצינות מעין אלה. זוגות של אף-16 המגיחים מעת לעת וטסים נמוך אינם מעוררים כל תגובה כמעט מצד הפלסטינים, אבל גורמים לזר להפיל

עצמו לארץ בזריזות. עצוב להיווכח שכל הנוכחים מתנהגים כאילו התרגלו זה מכבר ומתעניינים לדעת מה גורם לפחד שלי. למעשה הם מתברחים, חוקרים אותי לגבי משך הזמן שביליתי כאן (זמן קצר) ומזמינים אותי להישאר עימם עד שאתרגל. בסוכת האבלים המאולתרת הזו יושב איש ומחריש, זרועו מגובסת, ראשו עטוף בתחבושות שדרכן ניתן להבחין בפצעיו, והוא מקבל נשיקות וחיבוקים. אינו מגיב כמעט למלים המופנות אליו. הוא מעיף מבט לצדדים, המום, ומפעם לפעם פורץ בבכי. הוא שרוי בהלם. זקנו מוזנח והוא עטוף בכמה שכבות של סוודרים וז'אקטים שמטרתם לבודד אותו מהקור הלח המולך במקום וחודר לעצמות כל הנוכחים. שמו אנואר חליל בעלושה, בן 37, ולפני 24 שעות איבר חמש מבנותיו.

בלילה שלפני ה-29 בדצמבר, בשעה 1 לפנות בוקר, מטוס קרב ישראלי ירה טיל על מסגר עימאר עקל, בית התפילה המרכזי של מחנה הפליטים, הקרוי על שם מנהיג החמאס שנהרג בידי ישראל ב-1993. עוד שלושה מסגדים לפחות הופצצו באותו לילה, שזכה לכינוי ליל המסגדים. לכל אחד מלילות המתקפה הזו יש כבר שם משלו: המסגדים, משרדי הממשלה, האוניברסיטה, תחנות המשטרה והאמבולנסים. כולם ספגו את חלקם. בשונה מסוכות אבלים אחרות שראינו, אף דגל אינו מתנוסס כאן, סימן לענווה. זהו האות הראשון לסוג האנשים שאנחנו עומדים לפגוש בפנים. ניתן לחוש את הדלות באוויר. הקפה מועט, והתמרים המוגשים בסוכות מעין אלו, אינם בנמצא. אין זכר לזקניהם המטופחים, או ללבושם המסורתי של אנשי החמאס, בין הנוכחים. כולם נראים פועלים פשוטים, אנשים רגילים, שורדים, שאין להם אדון אחר מלבד העוני המכובד. מיד בהיכנסנו, ניגש אלינו אחד מקרובי המשפחה, מוליך אותנו לכיסא האב, ולאחר שהוא מוסר לו את תנחומינו, מנסה לסייע לו להתחיל בסיפורו המקוטע. הוא מתקשה להתרכז בשאלות, למרות שהתנהגותו מסבירת פנים, ונראה שהוא נתון להשפעת זיכרון סלקטיבי השוכן במקום כלשהו בראשו, בו אין נגישות לתיאורים, מקום רגשי יותר מאנליטי. אנחנו שואלים והוא שוזר מונולוגים לא רציפים אודות הרגע בו הכל נגמר. אנחנו שואלים אותו על משפחתו ולפני שהוא מדבר על בנותיו ואשתו, הוא מספר על אביו שנפטר לפני שנים. חלק גדול מתושבי רצועת עזה הם פליטים שמקורם בכפרים שנהרסו ב-1948 המצויים כיום בשטח מדינת ישראל. זוהי הנקודה בזמן שבה מתחיל סיפורו של אנואר. שמו של הכפר מג'דל, ובמקומו ניצבת כיום העיר אשקלון. המרחק בין מחנה הפליטים לעיר אינו עולה על 15 קילומטר. מכל גג במחנה הפליטים הם יכולים לראות את המקום ממנו הגיעו.

אנואר, בן 37, איבד את ביתו, בדיוק כפי שאביו איבד את ביתו בזמנו. במקרה הנוכחי לא היו אלו חברי מיליצייית הארגון שגירשוהו תחת איום רובים, אלא טיל מדויק כמעט שנורה מאף-16. אם ב-1948 אף בן משפחה לא מת, הרי שהפעם הוא איבד חמש בנות. שלוש בנות נוספות וילד בן 13 חודשים שרדו, וגם אשתו. משפחת בעלושה קרועה ומרוסקת. היא אחת מני רבות. זהו מקרה כאוב במיוחד, אך הוא רק הראשון ברשימת ההשפעות הסביבתיות, קורבנות אזרחים של המתקפה הישראלית על רצועת עזה. שבע מבנותיו ישנו באותו חדר. תחריר, בת 18, אימאם, בת 16, איכראם, בת 14, סחר, בת 11, סמח, בת 10, דיינה בת 8, ג'וואהר, בת 4. רק אימאם וסמח שרדו מלבד האם, ראש המשפחה, ומחמד וברה, שישנו במיטת הוריהם. מחמד, בן 12 חודשים, וברה, בת 14 יום בלבד. רק שלושה מארבעת קירות הבית הצנוע בו התגוררו נותרו על תילם. הם כורעים תחת המשקל העצום של אחד הקירות הצדדיים של המסגד אשר נראה כעומד להתמוטט בכל רגע. הכניסה הפכה בלתי שמישה וניתן להגיע אליה רק דרך חנות צמודה שגם היא הופצצה. הרצפה נחרבה כליל. אנואר מפנה לנו דרך, מלווה אותנו, מרים שאריות תלת-אופן, ושואל כשהוא מרים את קולו לראשונה, אם זה סוג הנשק שישראל מבקשת להרוס. הוא מכנה את תלת-האופן של בנותיו טנק של ילדים, מנסה לשלב את האישי והפוליטי באופן רהוט, כפי שמסוגלים לעשות בנקל מרבית הפלסטינים בפני כל זר מתעניין. הוא אינו מצליח להמשיך את קו המחשבה. הוא מאבד את קו המחשבה. בקושי מצליח לדבר. שני משפטים נוספים והוא שב אל שתיקתו. למעשה לא אכפת לו מי כאן הטרוריסט האמיתי, הוא, או אלה ששלחו את המטוסים. הוא רק אב פשוט שאיבד חמש מבנותיו ולא מצליח להבין את הסיבה. עני ובור. אנו מצליחים למצוא מספר מחברות בית ספר של הילדות מתחת לאבנים. מיקי מאוס, דמויות מסרטים מצוירים ובוכת ברבי מכוסה רעלה. כמו כל ילדה בכל מקום בעולם. ספר "אנגלית לפלסטין". במחברות רשומים שמות הבנות, ובתוך אחת מהם אנחנו מוצאים את הציונים מבית הספר לפליטים שבו למדה הבת הבכורה. הוא אינו מצליח לזכור למי מהן שייכות המחברות. הוא מתעקש להסביר לנו שוב ושוב שבבית היו רק שני חדרים ומטבח קטן אחד, שעל ידו נמצאים השירותים. גודלו של המבנה המלבני שאנו רואים אינו עולה על 40 מטרים רבועים. בלתי מספיק בעליל למשפחה בת 11 נפשות, גודלה הממוצע של כל משפחה במחנה הפליטים הזה. הכניסה הובילה הישר מהרחוב לחדר השינה של ההורים. הוא מתאמץ להצביע על פרטים. בקירות ניכרים עדיין עקבות הטחב שנגרמו מהגשם שתקרת האסבסט לא הצליחה לחסום. גשם ירד בתוך הבית כמעט יום יום. נקל לתאר את הקור

והלחות ששררו בזמן שבנות בעלושה הקטנות שקדו על לימודיהן, ספונות בחדר, חורכה עלובה שגודלה 10 מטרים רבועים. אנואר מתעקש שלמרות דלותו היה זה ביתו, פרי עבודתו. המקום בו תחריר הכינה לו נרגילה בכל לילה, והצחיקה אותו תוך כדי, ואפילו קירכה את פיית הנרגילה לפיו, ונתלתה עליו מאחור, מתמוגגת מטקס העישון של אביה. המקום בו איכראם התעקשה תמיד שהוריה ירשו לה לצאת לבצע שליחות כזו או אחרת כדי לקחת איתה את אחיה מחמד, להשוויץ בו בפני חברותיה. המקום בו דיינה ישבה לצד אמה ועזרה לה במטבח, למדה כיצד להכין לחם, כיצד להגיש תה לפי טעמים של האורחים, להתכונן לטקסים השונים בהם תתהדר כאשר תתחיל ללבוש רעלה בפומבי, ובינתיים ביקשה מאמה שתשאיל לה את שלה. רק לפני מספר שבועות נתנו להם האומות המאוחדות מכונת כביסה. האחיות היו מרותקות למכונה וישבו להסתכל עליה מסתובבת, שמחו כל כך במכשיר האלקטרוני היחיד שהיה בבית, מלבד הרדיו.

מה הם עשו ברגע הפיצוץ? מה הוא מצליח לזכור?

"שכבנו שעות במיטה, ערים, מהפחד ומהקור. שבע מהבנות שלי היו בחדר שלהן. שני הקטנים ישנו איתנו.

"כאשר הרגשנו שהמסגד מתפוצץ מעלינו, הצלחתי רק לאחוז באשתי ובשני הקטנים ולרוץ לרחוב. שאר הילדות נשארו קבורות מתחת למטר וחצי של אבנים. הן היו בחיים. שמענו אותן צורחות, מיד התחילו להגיע השכנים, ואחר כך גם אמבולנס. לקח להם יותר משעה וחצי להגיע אליהן. בידיים. בלי מכונות. שמענו אותן צורחות. תחריר היתה בחיים. את תחריר היה אפשר להציל אם היו מצליחים להוציא אותה מהר יותר. אין לנו מכונות או אתים או שום מכשיר שיעזור לנו להרים את האבנים. סחבו אותי משם. רציתי לעזור, אבל לא נתנו לי. אני רק זוכר את הצרחות של הבנות ושל אשתי. כולם צרחו ומישהו הרביץ לי כדי להוציא אותי מהבית."

האם הם ניסו למצוא מקלט במקום בטוח יותר?

"בלילה הראשון של ההפצצות הלכנו לבית של אשתי, עם המשפחה שלה. אבל היו שם כבר 11 איש ולא היה מקום או אוכל לכולם, לכן אחרי היום הראשון החלטנו לחזור לבית שלנו. כל המשפחות ניסו להישאר ביחד אבל לא היה מספיק מקום. אנחנו ידענו שהמחנה הזה הוא מקום מסוכן. לא נתתי לבנות לצאת מהבית מאז שהתחילו ההפצצות. הן התרגזו עלי בהתחלה, אבל אני לא רציתי שיקרה להן משהו. כל מה שיכולנו לעשות זה לשבת ולחכות. עכשיו כבר אין לנו למה לחכות. לא נותר לנו כלום. אנחנו לבד ואלוהים החליט לקחת את הבנות שלי. לא נותרה לי עוד תקווה. אני לא יודע לאן ללכת. אני לא יודע מה

לעשות. אשתי לקחה את שתי הילדות לבית של המשפחה שלה. שני הקטנים בוכים כל הזמן. אני לא יכול להגיד להם כלום. אפילו אשתי כבר לא מקשיבה לי כי לא הצלחתי להציל את הילדות שלנו.”

– כמה אתה עוסק?

– אני חולה כבר הרבה שנים. אני חלש מבחינה פסיכולוגית והבנות שלי ידעו שאי אפשר להתווכח איתי. שאני מתרגז בקלות. שיש לי הרבה בעיות ואני מקבל טיפול כבר הרבה זמן. לפני זה עבדתי במה שיכולתי למצוא, עזרתי למשפחות אחרות לבנות את הבתים שלהן. אבל כבר שמונה שנים אני לא מוצא עבודה ותלוי בעזרה שנותנים לנו ארגונים דתיים ובמנות המזון של האומות המאוחדות. בתקופה האחרונה, כבר הרבה זמן, לא הגיעה עזרה והשכנים עזרו לנו. כבר שבועות שלא הגיע חלב, סוכר, שמן וקמח והמשפחה של אשתי דאגה לנו. אני לא יכול לעבוד בגלל שבמחנה יש הרבה משפחות שנמצאות באותו מצב. לא רציתי שהמשפחה של אשתי תעזור לי אבל לא היתה לי ברירה אחרת.

– אתה חבר במפלגה פוליטית כלשהי? ישראל טוענת שהיא מתקיפה רק חברי חמאס.

– אני לא יכול לחשוב על דברים כאלה. יש לי בעיות פסיכולוגיות. הפוליטיקה לא מעניינת אותי. אף פעם לא הלכתי לבקש עזרה מחמאס או מפתח או מאף אחד. רק מהמסגד ומהמשפחה של אשתי ומהשכנים. אתה חושב שאם הייתי חבר בחמאס הייתי חי בתנאים כאלה, בבית דולף ובלי אוכל? לפני כן לא עניין אותי מה קורה עם ישראל. עכשיו אני רוצה שהפושעים יועמדו לדין. אני רק רוצה צדק. אני לא יודע להילחם, אני לא יודע להתנגד, לא יודע לירות. לא מעניינת אותי אלימות כי אני יודע שלא יוצא ממנה כלום. אבל אני יודע שיש צדק. כאשר מישוהו הורג, עוצרים אותו ומביאים אותו בפני שופט אשר דן אותו, ובסוף שמים אותו בכלא. אני יודע שזה צודק. וזה מה שלימדו אותי שיקרה אם יום אחד מישוהו יפגע בנו. זה כל מה שאני רוצה. צדק. עכשיו אין לי משפחה. אשתי ושני הילדים הקטנים יגורו עם המשפחה שלה, אני אשאר עם אח שלי וילדה אחת בבית החולים. אני רק רוצה לשוב להתאחד עם המשפחה שלי. בית שבו אוכל להתחיל מחדש.

אנואר מוביל אותנו לבית בו מעבירה אשתו את תקופת האבל בחברת שאר הנשים של המחנה. הן לא רוצות לתת לו להיכנס. המרחב הנשי מחוץ לתחום לגברים. אנואר צועק ומתווכח, הוא מקים מהומה. הוא רוצה להיכנס. באפילה מוחלטת כמעט, כשלושים נשים מקוננות, יושבות על הרצפה. במרכז, אשתו, סמירה, בזרועותיה כרה, בת 14 יום ומחמד יושב לשמאלה על שמיכה. היא

נזכרת בפרטים שהאב לא מסוגל לבטא כרגע. תחריר היתה הרוח החיה בבית. היא מספרת ללא מעצורים כיצד היתה היחידה שיכלה להוציא את המשפחה מהמצב שבו היא נמצאת. היא רצתה ללמוד רפואה. היא שכנעה את אביה שיתמוך בה בלימודים. כולם יעברו כדי שהיא תוכל להגשים את החלום שלה. היא היתה הרצינית והבוגרת מבין האחיות, הם ידעו שהיא תצליח להגשים את החלום שלה. המצב נעשה מתוח ובני הזוג מתחילים להתווכח בצעקות. סמירה מאשימה את בעלה שלא הצליח להגן עליה שאין לו מה לחפש כאן עכשיו. אחיות האם מצטרפות לוויכוח, האב יוצא מהכלים. הוא לא מסוגל להשליט את רצונו. הוא איבד את האוטונומיה שלו. אנחנו מצליחים להבין כמה מן ההאשמות החריפות הנוגעות לחולשה המנטלית של ראש המשפחה. מעליבים אותו. נראה שהאבל, הזעם, חוסר האונים והמחסור החמור קורעים את המשפחה. קרובי המשפחה של האישה התערבו בוויכוח כיוון שמעכשיו הם יהיו אלו שיטפלו בילדים ששרדו. המשפחה נהרסה לתמיד. גם ראשה של האם חבוש כפי שניתן לראות מבעד לרעלה. האב משליך את אחת המחברות אל הרצפה. בעצם הזיכרון הפשוט הזה הוא נשבר ופורץ בבכי, מלווה במחמד, אשר בשל הפציעות המרובות שניכרות בפניו, נמצא במצב של הלם מוחלט.

ושוב מציפות הצעקות והקינות את החדר. יחלוף זמן רב בטרם תצליח משפחת בעלושה להחלים, אם בכלל. אנחנו יוצאים חרישית. שאלות רבות מדי גודשות את סאת הרגשות. הן היו ילדות, ואינן חיות יותר. זמן רב יחלוף עד שהוריהם יצליחו לשוב לחיים רגילים, אם יצור אנושי יכול כלל להתאושש אי פעם מאובדן חמש מבנותיו ברגע אחד. עד כה לא הרביתי לצטט בטקסט הזה, אבל ד"ר איאד סאראג', פסיכיאטר ומנהל התוכנית הקהילתית לבריאות הנפש ברצועת עזה והדובר של הקמפיין הבינלאומי נגד המצור, הסביר ביום עיון, יומיים בלבד לפני תחילת ההפצצות, שהמשפחה הפלסטינית מתפרקת כיום בשל האלימות. 11,000 אסירים בבתי כלא ישראלים. אבות אינם יכולים לספק לילדיהם מוצרי מזון בסיסיים, או מחברות כדי ללכת לבית הספר. מובטלים יוצאים מהבית כל בוקר כדי לא לראות את ילדיהם בוכים, מרגישים שאינם מסוגלים לחנך, ללמד ערכים, לייצר תקווה לעתיד. הילדים מכירים מראשית חייהם את המוות באותה טבעיות שבה הם מכירים את המשחק. החברה הפלסטינית תחת לאיום הולך וגובר, כקהילה הנאלצת לכלכל את עצמה.

למרבה הצער, אך משפחת בעלושה אינה היחידה שאיבדה את ילדיה. 24 שעות בלבד לאחר ששמעתי מהמרפסת של בית החולים אל-עוודה את הטיל שפגע במסגד של ג'בליה, ובזמן ששוחחנו עם צוות האמבולנסים ליד הכניסה

לבית החולים כרמל אדוואן, במחנה הפליטים בית להיא ראינו כיצד הפקידה משפחת חמדן בידי הצוות הרפואי את ילדיה הגוססים. למה, בת 4, כבר היתה מתה כשהגיעה לבית החולים, היא, בת ה-12, מתה לאחר עשר דקות מתוחות וקשות של ניסיונות החייה מצד הצוות הרפואי, ואחיה אסמעיל מת כמה שעות אחר-כך, בשל פגיעות פנימיות מרובות. אמו ליוותה אותנו אל המקום אליו לא הייתה צריכה לשלוח את ילדיה מעולם: פח הזבל הניצב לפני הבית. מכתש בקוטר 20 מטר נותר במקום, עדות יחידה לטיל אשר לא הייתה לו כל מטרה הגיונית נראית לעין, אם יכולה כלל להיות מטרה הגיונית כאשר הקורבנות הם ילדים. למרות שבדיוק היום ישראל הצדיקה את ההפצצה אשר חיסלה את ניזאר ריאן, בתואנה שהוא היה אחד ממנהיגי החמאס שהובילו את הקו שתמך באסטרטגיה של פיגועי התאבדות. יחד איתו נחרב בניין שלם, ונהרגו אחת מנשותיו, ארבעה מבניו, ארבעה אחיינים שלו ועוד שישה אנשים שעברו במקרה ברחוב. לא נותר מקום לתמימות ברצועת עזה, או אולי התמימות איבדה משמעות עקב הירי המתמשך של מטוסי אף-16 על מחנות הפליטים הצפופים ביותר בעולם. בעודי רושם את המלים האחרונות בכתבה זו, מתו שלושה ילדים בחאן יונס. כאשר אתם תקראו את המילים האלה, עשרים הילדים שמתו בעשרים וארבע השעות האחרונות, כפי שדיווח לי סגן שר הבריאות בעצמו, לא יהיו האחרונים.

ג'בליה 1.1.2009

מספרדית יפעת דורון